

פרשת האזינו

אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי ולמשנאי אשלם (לב, מא)

'אשיב נקם וגו' למדו רבותינו באגדה, מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידו, לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם כאילו אוחזן בידו, שהרי ברק הוא חצו שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי וכו'. (רש"י ומקורו מהמכילתא).

והנה איתא בגמ' (תענית כט, א) 'בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי ושמיני, ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו וכו', והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף'.

יש להקשות ע"ז, דהלוא רבי יוחנן הוא זה שסובר 'אשו משום חציו', דהיינו שהמדליק אש נחשב דהוא בעצמו זרק חץ, וכל מה שנשרף על ידו נחשב כאילו הוא בידיים עשה את ההיזק, והקשה על כך ה'נימוקי יוסף' דא"כ כיצד מותר לפי רבי יוחנן להדליק נרות בערב שבת עם חשכה, הלוא נחשב כאילו הוא בעצמו מבעיר את האש במשך כל זמן הבעירה, ותירץ הנימו"י דהחיוב משום חציו היינו דבשעה שיצא החץ ממנו נחשב כאילו נגמר המעשה, ובע"ש גמר מצידו את כל פעולה ההדלקה.

ולכאורה א"כ כיצד אמר רב יוחנן דהיה קובע את הצום בעשירי, והלוא לדידיה נחשב כאילו כל הפעולה נגמרה ברגע הראשון, וא"כ אדרבה זהו טעם לקבוע את יום התשיעי כיון שאז התחיל הבעירה. (מפורסם על כך התירוץ המופיע במספר ספרים וביניהם 'המאיר לעולם' לרבי מאיר מיכלשטאט זצ"ל ובספר 'זכרון יהונתן' (חלק חו"מ ס"ב) דדברי הנימו"י מתייחסים אל האדם המדליק דנחשב כאילו נשרף כולו בשעת ההדלקה, אך לגבי הדבר הנשרף לא נחשב כשרוף בשעת הדלקה אלא כל הזמן הולך ודולק, ולכן לגבי קביעת יום התענית התייחסו לענין ביהמ"ק שנשרף שכלפיו נחשב שכל היום נשרף).

ואולם לפי דברי המכילתא שהובאו ברש"י ניחא שפיר דדברי הנימו"י יכולים להתקיים בבשר ודם. שכיון שזרק את החץ אין בידו להשיבו, אבל את ביהמ"ק שרף הקב"ה בעצמו וכפי שאי' בגמ' (ב"ק ס, ב) שהקב"ה אמר עלי לשלם את הבערה שהבערתיו, וא"כ הרי הקב"ה ביכלתו להשיב את החץ, ולכן לא נחשב כאילו כבר נשרף ביהמ"ק בתחילה. ומכיון שביהמ"ק המשיך לבעור ברובו ביום העשירי לפיכך אמר רבי יוחנן דהוא היה קובע את הצום ביום העשירי.

מקור: באר יוסף